

Historisk-topographisk

Haandbog

over

Kongeriget Norge.

Udarbejdet

af

Jens Kraft

1845—1848.

Christiania.

Forlagt af C. N. Dybwad.

Kraft hos W. C. Fabritius.

Finmarkens Amt.

Det udgjør den nordligste Deel af Norge, strækker sig fra 68 Grader 20 Minuter til 71 Grader 12 Minuters Brede, grændser mod Vest, Nord og Øst til Ishavet, samt omgives fra Sydøst og Sydsiden af Rusfjeld og Svensk Lapmarken, og i Sydvest for en liden Deel af Nordlands Amt. Arealet angives at være 584 $\frac{1}{4}$ Qvadratmiil, og efter Folketællingen af 1845 havde Amtet i det Hele 43,938 Indbyggere, hvoraf 3519 i Amtets fire Kjøbstæder og 40,419 i Landdistriktet. Amtet bestaaer af to Hoveddele, nemlig Senjen og Tromsø District, samt det egentlige Finmarken. Deraf bliver først at afhandle

A. Senjen og Tromsø District,

der udgjør den sydlige og mindste af disse Hoveddele, ligger imellem 68 $\frac{1}{4}$ og 70 $\frac{1}{4}$ Grads nordre Brede, og bestaaer af en vidløftig Kyststrækning, som omgives fra Landsiden af Westeraalen og Lofotens Fogderi i Sydvest, af Saltens Fogderies nordlige Deel i Syd, af Torneaa Lapmark i Sydøst og Øst, samt af Vest-Finmarken i Nordøst, og grændser forøvrigt til Nordhavet. Arealet ansættes til 186 $\frac{1}{4}$ Qvadratmiil, og efter Folketællingen af 1845 levede her, Tromsø Kjøbstads Folketal iberegnet, 31,201 Mennesker.

Fogderiet bestaaer af tvende, tildeels ved naturlige Grændser adskilte Dele, nemlig Senjen, der er den sydligste og mindste, men af Naturen med de fleste Hjælpkilder begavede Deel, og Tromsø eller Tromsen, den nordligste, vidløftigste, men i det Hele mindre heldigt beliggende Deel. Ligesom de sydligere nordlandste Districter er dette en deels af Ver deels af Fastland bestaaende Kystegn, der gjennemskæres og adspaltes af en Mængde Fjorde og Sund, og i Øst begrændses af en opheiet og vidtstrakt Fjeldkjæde. Af Øerne ere Senjen, Hvaløen og Ringvadsøen de vigtigste, hvorhos omtrent en Fjerdedeel af den forøvrigt til Saltens samt Westeraalens og Lofotens Fogderier hørende større Hinds vedkommer det sydlige Senjen. Af de mange udstrakte Fjorde, som indskjære sig i Districtets vidløftige Fastland, ere Lyngen-Fjord og Duvananger-Fjord, begge i Districtets nordlige

Galvdeel, af størst Udstrækning. Af Dalsstrækninger ere fornemmelig Barbo-Dalen og Nosselv- eller Monselv-Dalen beboede, og disse, saavel som de mindre beboede Dalsstrækninger, gennemstrømmes af anseelige Elvedrage, af hvilke Noss-Elven, Barbo-Elven, Salang-Elven og Reivens-Elv have det længste Løb, og flere danne mærkelige Fossfald. I Districtets Indre gives mange mere og mindre udstrakte, samt tildeels høitliggende Indsøer og Ferskvande, hvoraf disse Elvedrage, der meest løbe i en nordvestlig Retning, udstrømme. Saavel paa de østlige Grændsejælde, og paa de derfra mellem Districtets Dale udgaende Arne, som paa Verne ud mod Havet i Districtets nordlige Deel, har man anseelige Fjeldhøider, som danne Bræer eller Gletschere af større eller mindre Omfang, hvilke senere ville blive ommeldte. De egentlig beboede Strækninger findes, som overalt i Nordlandene, fornemmelig omkring Fjordene og paa Verne, og uagtet Districtets nordlige Beliggenhed gives paa flere Steder ret smukke Situationer, da især det Indre af Senjen er bekjendt som en smuk Egn.¹ Egntlige Vandevæie gives her ikke, da Communicationen her almindeligviis falder tilfjøs, dog passeres ogsaa enkelte Eder og Landtunger mellem Fjordene, hvor der paa et Par Steder have fremkommelige Kjøreveie, som i de sidste Aar ere oparbejdede, ligejøm man i Barbo- og Monselv-Dalene har Rideveie.

Districtets eneste Kjøbstad er

Tromsø,

der ligger paa en Holshøide af 69 Grader 38 Minuter, inden Omfanget af Tromsø Præstegjæld, paa Østfiden af Den Tromsø, som ved et Sund adskilles fra Fastlandet, og i en Afstand efter Sømile af 29 Mile fra Hammerfest, 121 Mile fra Thronhjøm og 190 Mile fra Bergen.² Stedet, som egentlig ved Forordning af 20de Juni 1794 er oprettet til Kjøbstad, var længe af liden Betydning, da Folketallet endnu i 1807 ikke oversteeg 150, men det er i de to sidste Decennier betydeligen tiltaget, da dets Folketal, som i 1825, var 738, fandtes i 1845 at være steget til 2011, og fra 1842 har Byen sendt en Representant til Stortinget.

Tromsø er nu Sædet saavel for Biskoppen som for Stiftamtmanden over Tromsø Stift, og hører i det Kirkelige under Tromsø Kirkefogd, samt har i det Civile sin egen Byfoged, der tillige er Byfrierer. Af offentlige Indretninger er her Tromsø Sogneskole, en gammel Tommerbygning, saavel som en i 1831 oprettet Middelelseskole, samt en Almuekostole, hvorhos her er et Sygehøus for Finnmarkens Amt, samt et Apotheke. Siden 1837 er ogsaa en Sparebank i Virksomhed. Tromsø har sit eget Toldsted, hvis Betsjente ere en Toldopsynsbetsjente, en Toldkasserer og fire Underbetsjente foruden Noerdkarle. Af Fabriker

¹ Om dette Districts Naturkjendelser kan eftersees Bloms Bemærkninger paa en Reise i Nordlandene etc. 1ste Hæfte, S. 80-82.

² Af Tromsø Kjøbstad og Sammes Omegn leveres en Skildring i den af den afboede Bosætter N. Lund 1841 udgivne Reise i Nordlandene og Finnmarken, S. 7-17.

havde Stedet i 1845 en Eichoriefabrik, et Tranfogeri og en Reberbane. Byens væsentligste Næringsvei er Handel, og i 1845 vare her 34 Rjovmænd, 7 Handelsborgere og 4 Hofere. Herfra udfiktes en betydelig Deel Fiskevarer, Tran og Skindvarer, hvilke Varer gaae deels til Middelhavet, Holland, Bremen og Danmark, og deels afhentes af Russerne. I Aarene 1845 til 1847 har Stedets Udførsel i Gjennefsnit aarlig været 115,069 Boger Lørfisk, 853,018 Potter Tran og 2923 Nævestind, foruden andre Fiske- og Skindvarer, samt en Deel Sækkobber. Toldintraderne ere i de senere Aar betydeligen tiltagne, og udgjorde i Aarene 1845 til 1847 i Gjennefsnit aarlig 34,883 Spd. Paa Stedet ere nogle Fartøier hjemmehørende, hvilke fornemmelig benyttes i indenrigsk Fart, imidlertid er blandt Stedets Beboere kun et ringe Antal Søfolk. Tromsø har en god og rolig Havn i Sundet mellem Tromsøen og Fastlandet, men Forstlandsninger har Havnen eller Byen ikke.

Landdistrictet udgjør

Senjen og Tromsø Fogderi,

der tillige er et Sørenskriveri, med 29,190 Beboere og en Matrifulkshyd af 1773 Skylbdaler. Hovednæringsveien er Fiskeri, imidlertid er i flere Egne, fornemmelig i Senjens District, Agerbruget af Bigtighed, ligesom man i det Indre af Fogderiet har noget Skovbrug og Dvøgsavl en afgiver Producter til Salg. Egnens Fiskeri har ogsaa givet Anledning til at mange Handelssteder her ere blevne etablerede, da Fogderiet har ikke mindre end 30 Handelssteder eller Kræmmerleier, hvoraf flere ere temmelig betydelige. Bjergværksdrift finder her ikke Sted, undtagen ved Dvøngangens Koppergruber i Fogderiets nordligste Deel, og Fabrikker har man ikke. Fogderiet bestaaer af følgende Præstegjælde:

a. i Senjens District.

1. **Tjebbestads** eller Aftastjords Præstegjæld, der grændser mod Nord og Nordost til Tromsø og Lenvigs Præstegjælde, stiles i Vest ved Fogderiets Grændsejælde fra svensk Lapmarken, samt har Ofotens Præstegjæld i Syd og Throndenæs Præstegjæld i Vest. Dets Areal ansættes til 41 Qvadratmile, og det bestaaer for største Deel af Fastland, men med tvende vølsboede Der, nemlig Kollens og Andorgs, udgjør egentlig kun eet Kirkesogn, dog med tvende Kirker, da her foruden Hovedkirken er et i nyere Tid opført Kapel i Bardobalen. Beboerne ere 4589, hvoraf 650 ere Finner med faste Døpale, og de boede Egne ere deels paa foransorte Der, deels omkring nogle i Fastlandet indgaaende Fjorde, nemlig Grassford, Gratangen, Lavangen og Saalangen, og deels i den udstrakte Dalstrækning i Præstegjældets Indre, Bardobalen, saavelsom i den mindre Salangsdal. Her ere flere anseelige Fjeldhøider, af hvilke mærkes Fjeldgruppen, „Sistinderne“ i Præstegjældets Indre og Aarbostad-Linden paa Andorgs. Næringsveiene ere Agerbrug, Fædrift, Fiskeri og nogen Skovdrift. I det Civile udgjør Præstegjældet Aftastjords Thinglaug, hvis Matrifulkshyd er 232 Skylbdaler. Af de hævørende Gaarde kunne anføres:

Jbbestads Præstegaard (ford. Jvorstadir), af Styld 3 Bog ($2^{61}/_{120}$ Dlr.), med smul Veligheden paa Nordfiden af Røllensen, hvorpaa udsaaes 16 Tdr. Korn, samt fødes 2 Heste, 16 Fæctreature og 40 Smaafæ, hvorhos Gaarden har sex Pladser, og paa dens Grund staaer Sognkirken, der er en gammel Steenbygning, ligesom her er en fast Skole, Havnvigen, et gammelt og betydeligt Handelssted, strax søndenfor Præstegaarden, hvor tillige er Udløbssted for Dampskibene, 29 Mile nordenfor Bodo og 19 Mile søndenfor Tromsø, ligeledes paa Røllensen, hvorhos mærkes Bardodalen, en vidløftig og skovrig Dalstrækning, der først i forrige Aarhundredes sidste Decennium er bleven opdyttet og beboet, samt for hvilken et Kapel er blevet opført fem Mile fra Hovedkirken og indviet i 1829. Dalen, hvis Beboere nære sig ved Færdist og nogen Skovhugst, gennemstrømmes af Bardos-Elven, der kort før dens Udløb i Nolselven danner den anseelige Bardosfos.¹)

2. **Dværfjords** (ford. Dviduffjord) Præstegjeld, der omgives mod Nord og Ost af Throndenæs Præstegjeld, med Lødingens Hovedsogn af Saltens Fogderi i Eyd og Hæssel Præstegjeld i Vesteraalen mod Vest. Areal et fire Kvadratmile og det udgjør kun eet Kirkesogn med 1565 Beboere. Gaardene ligge for største Deel paa den store Hinds, omkring den deri i henved to Miles Længde indgaaende Dværfjord, saavel som ved den derfra indgaaende Gullesfjord og paa nogle mindre Der, af hvilke Dvæsen er den vigtigste. Man nærer sig fornemmelig ved Fiskeri, skøndt Præstegjeldet har en ikke ubetydelig Korn- og Potetesavl. I det Civile udgjør Præstegjeldet et Thinglaug, af hvis Gaarde mærkes:

Raa Præstegaard, af Styld 3 Bog ($3^{11}/_{22}$ Dlr.), hvorpaa udsaaes 8 til 10 Tdr. Korn, samt fødes 3 Heste, 15 Fæctreature og 30 Smaafæ, Strand, $3\frac{1}{2}$ Bog ($6^{15}/_{15}$ Dlr.), der er Nabogaard til Præstegaarden, Vogter, 4 Bog ($7^{53}/_{60}$ Dlr.), der er Præstegjeldets største Gaard, og sydligere Hemmestad, Øvre og Nedre, 6 Bog ($5^{13}/_{120}$ Dlr.), med et Handelssted under Øvre Hemmestad, alle paa Dværfjordens Østside, der er Sognets meest beboede Deel.

3. **Throndenæs** Præstegjeld, der omgives her i Fogderiet af Dværfjords, Trans og Jbbestads Præstegjelde, samt grændser i Eyd til Lødingens og Dfotens Præstegjelde af Saltens Fogderi. Det har et Areal af $3\frac{1}{4}$ Kvadratmil, og udgjør tvende Kirkesogne, nemlig Throndenæs Hovedsogn, der ligger deels paa Hindsen og deels paa en østligere Fastlandsstrækning, samt det nordligere og langt mindre betydelige Sands Inner sogn, tilsammen med 3815 Beboere, hvilke kun for et ringe Antal ere Finner. Hovedsognet hører til Fogderiets bedste Egne, ligesom det er bekjendt for at være en af de smukkeste Egne i Nordlandene. Fisketinden er en anseelig Fjeldhoide i Hovedsognets sydlige Deel paa Hindsen, som antages at være mellem 3000 og 4000 Fod høi. Her gives fordeelagtigt Agerbrug i Hovedsognet,

¹ Om denne Dalstrækning, dens Vegetation og Næringsveie, kan eftersees foranførte N. Lunds Reisedeskrivelse, S. 89—91.

men Fiskeriet er dog overalt Hovednæringsveien, og her ere fem Handelssteder. Over Eidet mellem Throndenæs og Dvafford er i den sidste Tid oparbejdet Wei af $1\frac{1}{2}$ Meils Længde. I det Civile udgjør Præstegjeldet to Thinglauge, nemlig Fustevaags Thinglaug og Sands Thinglaug. De vigtigere Gaarde ere:

a. i Hovedfognet.

Throndenæs Præstegaard, forhen Thrandarnæs, nu almindeligviis Tronæs kaldet, af Skyld 4 Bog ($3^{10}/_{120}$ Dlr.), et i Fortiden meget bekjendt Sted, der i Middelalderen havde mægtige Beboere. Gaarden, som har smuk Beliggenhed paa Hindøens Nordostsøide, føder 20 Færeature og 30 Faar, samt har tre Pladser, og paa dens Grund staaer Sognets anseelige Kirke, der er en gammel mærkelig Steenbygning, ligesom her hidtil var et i 1824 oprettet, men nu til Byen Tromsø flyttet Seminarium til Skolelæreres Dannelses, saavel som en fast Skole, Ervig, 3 Bog ($7^{12}/_{120}$ Dlr.), en stor Gaard med mange Pladser, Yttre Elsnæs, paa Hindøens yderste nordlige Spids, hvor der er et af Egnens større Handelssteder, og Sandtorv, en god Gaard paa Hindøen ved Tjellesundet, med det gamle og betydelige Handelssted Sandtorvholmen, hvor tillige er Ansøbssted for Dampskibene, 23 Mile søndenfor Tromsø.

b. i Annerfognet.

Sand, to Gaarde paa Sandøen, med Sognets Kirke, der er en smuk lys Sommerbygning, beliggende en Meil nordenfor Hovedkirken, og med et gammelt Handelssted paa Sørsand, som er den største af disse Gaarde, Grøts, 4 Bog ($3^{11}/_{40}$ Dlr.), paa en De vestensfor Sandøen, hvor der er et udmærket Fjeld, Tusfen, kaldet, hvis Høide ansættes imellem 3000 og 4000 Fod, og Bjerkø, en mindre Ø nordenfor Grøts, med syv Gaarde, hvoraf de to, nemlig Øvreggaard og Nedreggaard, antages at have udgjort de Gamles Bjarkey, hvor i Kong Olaf den Helliges Tid og senere boede den mægtige Thorer Hund, samt efter ham flere Hørdinger og andre af Historien bekjendte Mænd, ligesom Den har flere Oldtidsminder, og her var i Fortiden et Kapel, Nedreggaards Kirke kaldet.

4. **Trans** Præstegjeld, der grændser mod Nord og Øst til Lenvigs Præstegjeld, mod Vest til Sands Sogn under Throndenæs Præstegjeld og mod Syd til Jbbestads Sogn. Det indtager et Areal af 7 Kvadratomile og bestaaer nu af tre Kirkesogne, nemlig Trans Hovedsogn samt Reijens og Dyrø Annerfogne, tilsammen med 2452 Beboere. Gaardene ligge deels paa forskellige Der, da den sydlige Deel af den store Senjens hører til Hovedfognet, og deels paa det østligere Fastland, hvor Reijfjordens Omegn er en af Præstegjeldets smukkeste Bygder. Af Fjeldhøider mærkes Faxe-Fjeldet paa Fastlandet i Dyrø Sogns sydlige Deel, der antages at overstige 3000 Fods Høide. Man nærer sig ved Agerbrug, som i dette Præstegjeld drives med Fordeel, samt for Dvrigt med Fiskeri. I det Civile udgjør Præstegjeldet Dyrø Thinglaug, af hvis Gaarde følgende kunne mærkes:

Trans Præstegaard, af Skyld 3 Bog ($9^{27}/_{60}$ Dlr.), som indbefatter Den Trans, forhen Traknøy eller Truknøy, hvorpaa ud-

faaet 12 til 16 Tdr. Byg, og fødes 2 Heste, 12 Køer og 30 Smaafæ, hvorhos Gaarden har tre gode Pladser, og paa dens Grund staaer Præstegjeldets Hovedkirke, der er en simpel Korskirke af Tømmer, ligesom her er en fast Skole, og Kloven, et lidet Brug med fordelagtigt Handelssted allernordligst i Præstegjeldet, der er Anløbested for Dampskibene, 14 Mile søndenfor Tromsø, og ligeledes hørende til Hovedsognet, samt i Dyrø Sogn Solm, en god og smuk Gaard paa Østfiden af Dyrøen, med Sognets Kirke, en tømret Korsbygning, og Kastnæs, $1\frac{1}{2}$ Bog ($3\frac{1}{12}$ Dlr.), et godt Brug paa Bastlands det indenfor Dyrøen, hvor der har været et Handelssted, og hvor nu er Anløbested for Dampskibene, 10 Mile søndenfor Tromsø.

5. **Bergs** Præstegjeld, der ligger ud mod Havet, omgivet af Lenvig og Trans Præstegjelde, og indtager den vestlige og nordlige Deel af den sex til syv Mile lange Senjens-D. Kirkesogne ere tvende nemlig Bergs Hovedsogn og det sydligere Torstens Ammersogn, med et Areal af 10 Kvadratomile, og med 633 Beboere. Ligesom dette af alle Senjens Præstegjelde er det mindst befolkede, saaledes er det og det af Naturen meest stedmoderligen udstyrede og som Dyvelssted mindst behagelige Præstegjeld sammesteds. Gaardene ligge omkring de forskjellige Fjorde, som fra Havet indfjære sig i den store Senjens-D, hvis Indre er en vild ubeboelig Fjeldegn. Man nætter sig fornemmelig ved Hifferi, da Algerbruget her er ikke af stor Betydning. I det Civile udgjør Præstegjeldet Torstens Thinglaug. Af de hørværende ubetydelige Gaarde anføres:

Bergs Præstegaard, af Skuld 1 Bog ($\frac{17}{80}$ Dlr.), der ligger i det Indre af Bergfjorden, under de høie Trætkinder, føder 4 Køer og 12 Smaafæ, har fornøden Brændestov, og paa hvis Grund staaer Hovedkirken, der er en i 1781 opført Tømmerbygning, Mecs fjord (Midfjord), en maadelig Gaard i en Fjord paa Senjens Nordside, hvor forhen har været en Sognkirke, der nedlagdes i 1809, og Torsten, der ligger inde i den trange og dybe Torstens-Fjord, med Ammerkirken, en smuk i 1784 opført Korsbygning, hvis Afstand fra Hovedkirken er tre Mile, hvilken Gaard forhen har været Præstebolig, imedens Torsten udgjorde et eget Sognesald.

6. **Lenvigs** Præstegjeld, der er det nordligste i Senjens District, og omgives af Tromsø, Trans og Bergs Præstegjelde, med et Areal af 26 Kvadratomile, og med 3455 Beboere i trende Kirkesogne, som ere Lenvigs (ford. Leingjuvit) Hovedsogn, samt Gillels og Monselevens Ammersogne. Hovedsognet indbefatter, foruden en vidtloftig Kastlandstrækning omkring den dybt indgaaende Malanger-Fjord, der i sit Indre har flere mindre Fjorde, tillige en betydelig Deel af Senjensens Øst- og Nordside, Gillels Ammersogn, der ligger ud mod Havet, bestaaer meest af suaae nøgne Der, tilligemed en Deel af den ellers til Tromsø Præstegjeld hørende store D Hvaløen, og til Monselevens Sogn høre Beboerne af den anseelige i Præstegjeldets Indre liggende Monselev eller Molselvdal, der gennemstrømmes af et vidtloftigt Elvedrag, og er ligesom foransorte Barbodal, hvormed den staaer i Forbindelse, bekjendt af et i den senere Tid heldigen udført Kolonian-

læg.¹ Ved Mons- og Bardo-Elvenes Forening have Fjstinderne sig til en Hvide af mere end 3000 Fod. Præstegjeldet har ikke ubetydelig Korn- og Potetesavl, imidlertid er Fiskeriet Hovednæringsvoien, og den forrige Monselvdal giver Anledning til Skovdrift. I det Civile udgjør Præstegjeldet Gifunds Thinglaug, hvis Matrikulsfyld er 205 Stykddaler. De vigtigere Gaarde og mærkelige Steder ere:

Lenvigs Præstegaard med Kaarvig, $2\frac{1}{2}$ Bog (8 $\frac{1}{2}$ 0 Dlr.), hvoraf den egentlige Præstegaard har en ret smuk Beliggenhed paa Fastlandet i Skibsløbet, men med ringe Kornavl, og føder 2 Heste, 12 Fæcture og 20 Faar, hvorimod den væsentligste Deel af Gaarden, nemlig Kaarvig, bruges af 13 Huusmænd, og staaer paa Gaarden Præstegjeldets Hovedkirke, der er en smuk ottekantet Sommerbygning; Gibostad, en ret god Gaard, paa Senjensens Østside ved Gifundet, hvor der er Handelssted samt Anløbssted for Dampskibene, 7 Sømile søndenfor Tromsø, Difjord med Botten, der ligger i en Fjord ud mod Havet paa Senjensens Nordside, hvor i Fortiden var et af Fogderiets store Fiskevær, og hvor da tillige var en Kirke, som endnu i Begyndelsen af det attende Aarhundredes andet Decennium var ved Magt, Paltestad, en mindre Gaard, strax østenfor forrige, hvor ligeledes indtil Midten af forrige Aarhundrede var Kirke, Hillesø med Sandholm, en D ud mod Havet nordenfor Senjen, med Hillesø Annekirke, to Mile fra Hovedkirken, Broderstad, der er en af Monselvdalens Gaarde, paa hvis Grund denne Dals Kirke er opført fire Mile fra Hovedkirken.

b. i Tromsø District.

7. **Tromsø** Præstegjelds Landdistrict, der med Tromsø Kjøbstad udgjør ifkun et men meget vidløftigt Kirkefogn, som omgives mod Nord af Karlsø, mod Øst af Lyngens, samt med Sydøst og Syd af Lenvigs Præstegjeld, og grændser forøvrigt til Havet. Arealen er 32 Quadratomile, og Landdistrictets Beboere 4757, saa at dette Præstegjeld, endog uden Tillæg af Tromsø Kjøbstads Folketal, er det folkerigeste saavel af Fogderiets som af Amtets Præstegjelde. Det bestaaer fornemmelig af Fastland, der strækker sig over til svensk Lapmarken og ligger omkring tre Fjorde, nemlig Balsfjorden, Malangen og Ulfsfjorden, dog saaledes at kun Østfiden af Malangen og Vestfiden af Ulfsfjorden hører hertil, ligesom af Fogderiets større Der den væsentligste Deel af Svaløen samt den sydlige og mindste Deel af Ringvadsøen vedkomme dette Præstegjeld. Balsfjorden beboes meest af Søfinner, hvoraf omtrent 600 høre til dette Præstegjeld. Af Fjeldtinder ere Tromsødalsfjeldet, paa Fastlandet ligesom Tromsø, og Wensjord-Tinden mellem Balsfjord og Malangsfjord de vigtigste, og hvoraf det Sidste ansættes til en Hvide af 3880 Fod. Fiskeriet er Almuens Hovednæringsvei, kjendt Kornavl ogsaa drives inde i Fjordene. I det Civile udgjør Præstegjeldet Tromsø Thinglaug, der af alle

¹ Ogsaa angaaende Monselvdalen meddeles forskellige Efterretninger i Lunds Reise, S. 80—89.

Fogderiets Præstegjælde har den høieste Matrikulsfyld, nemlig 434 Skyldbaler, og af hvis Gaarde mærkes:

Tromsø Kjøbstad ligger, og hvis Indmark er udlagt til Kjøbstaden, saa at her ingen Kornavl finder Sted, og alene fødes 1 Hest og 3 Køer, Markens, $\frac{2}{3}$ Bog ($7\frac{1}{120}$ Dlr.), beliggende i Bunden af den velbeboede Balsfjord, hvor et aarligt Marked forhen har været holdet, Bentstjod, 1 Bog ($2\frac{3}{8}$ Dlr.), et velbebygget Bug paa Nord siden af den mellem Malangss og Balsfjorden udgaaende Halvo, og Hovedgaard for et af Fogderiets større Proprietærgodser, Sinkrogen, et Handelssted paa Syd siden af Keensen, nordensfor Tromsø, og Melvig, en Gaard, der ligger ud mod Havet i Præstegjældets yderste nordlige Deel, hvor forhen har været en Sognekirke, der var til indnu i Midten af ferrige Aarhundrede.

8. **Karlsø** Præstegjæld, der grændser mod Nord og Vest til Nordhavet, mod Syd til Tromsø, samt mod Sydøst og Øst til Lyngens Præstegjæld, og i Nordøst til Skjerve Præstegjæld. Areal er 10 Qvadratomile med 2298 Beboere, hvoraf 844 ere Finner, og Skifsgnene tvende, nemlig Karlsø Hovedsogn og Helgø Annerisogn. Præstegjældet, hvis Hovedsogn er langt betydeligere og folkerigere end det nordligere Annerisogn, bestaaer for største Deel af Der, foruden en Fastlandsstrækning paa Øst siden af Ulfsfjorden, og ere af disse Der Sandsen, der har adskillige Gaarde, og hvor i Fortiden har været trede Kirker, Ringvadsen, hvis to Trediedele høre til dette Præstegjæld, samt Keensen i Hovedsognets sydlige Deel, der ligeledes for største Delen hører hertil, de vigtigste. Præstegjældet er meget bjergigt. Den lange Strækning af Høialper mellem Lyngens og Ulfsfjorden, hvis Tinder antages at have en Høide af 3000 til 4000 Fod over Havet, fremviser Bræer af stor Udstrækning, og Vandtinden paa foranførte Vands, der ligeledes har en Isbræ, formenes at være af samme Høide. Indbyggernes Næringsvei er fornemmelig Hiseit. Agerbrug gives derimod kun paa meget enkelte Steder Anledning til. I det Civile udgjør Præstegjældet Karlsø Thinglaug. Af Præstegjældets i det Hele lidet betydelige Gaarde kunne anføres:

Karlsø Præstegaard, 1 Bog ($1\frac{1}{2}$ Dlr.), der udgjør Den Karlsø, samt paa hvis Grund staaer Karlsø Hovedkirke, der er en gammel Træbygning, og er her tillige et Handelssted, hvorhos her er Anløbssted for Dampskibene, 7 Mile nordensfor Tromsø, Grundfjorden, der er et Handelssted paa Nordøst siden af Ringvadsen, Helgø, en mindre Ø nordensfor Ringvadsø, paa hvis sydvestre Ende staaer Helgø Annerkirke, 2 Mile fra Hovedkirken, og Hvidnæs, et Handelssted paa Øst siden af Sandsen, der er mere end fem Mile i Omkreds, i Nordøst for hvilken er den mindre Ø Nord Fuglø, der ligger ud mod Havet og stiger til en Høide af 2430 Fod.

9. **Lyngens** Præstegjæld, der omgives af Skjerve, Karlsø og Tromsø Præstegjælde, og bestaaer kun af eet Kirkesogn, hvis Areal ansættes til 21 Qvadratomile, og hvis Beboere ere 2316, mest Finner og Svæner. Præstegjældet udgjør en vidløftig Fjordstrækning, hvortil hører den dybt ind i Landet gaaende Lyngen-Fjord, der paa

Østfiden har en betydelig Sidsfjord, Raasfjorden kaldet, hvor i Fortiden har været et saakaldt Finnekapel, ligesom til Præstegjeldet hører den fra Ulfsfjorden mod Øst indgaaende trange Nordjosen-Fjord. Disse Fjorde omgives af anseelige Fjeldhøder, af hvilke paa Strækningen mellem L yngensfjord og Ulfsfjorden udmærke sig Golze-Barre (Kavringfjeldet), der er af 3936 Fods Høide, og den nordligere Fjeldsgruppe, Goaza-Gaist, der antages at stige betydeligen over 4000 Fod. Situationen er i dette Præstegjeld paa flere Steder ret smuk. Her er mere Anledning til Agerbrug end i Karløe Præstegjeld, imidlertid er det ogsaa her Fiskeriet, man nærer sig ved. I det Civile udgjør Præstegjeldet L yngens Thinglaug, og har fem Handelssteder. Af Gaarde anføres:

L yngens Præstegaard, der med Sognets Kirke ligger paa Østfiden af det saakaldte L yngseid, der fører fra L yngensfjord over til Nordjosen-Fjord, og paa hvilket er et Handelssted, ligesom over Samme er Kjøretet. Gaarden er ganske ubetydelig og angives at føde 1 Hest, 5 Køer og 10 Faar. Skibotten, en liden Gaard i der Jndre af L yngensfjord, paa Sammes Østside, hvor der holdes et Marked tre Gange om Aaret, som er af Vigtighed, samt Aarsholmen og Gjøvigen, der ere Handelssteder, det første i L yngensfjord udenfor L yngseidet, og det andet i Ulfsfjorden.

10. **Skjerve** Præstegjeld, der udgjør den nordøstlige Deel af Tromsø District, og omgives i Nord og Øst af de til det egentlige Finmarken hørende Loppens og Alten-Talvigs Præstegjelde, samt Kautokino Sogn, og har Karløe Præstegjeld i Vest og Nordvest. Arealen er 32 Kvadratmile og Beboerne 3310, hvoraf 1447 Finner og 426 Dvæner. Præstegjeldet, som har kun eet Kirkesogn, bestaaer deels af Der, af hvilke Arnøen er den største, men fornemmelig af forskjelliglige Fjorde, af hvilke den dybt indgaaende Dvænangers eller Dvænangersfjord og den vestlige Reisensfjord, som meest behøves af Søfiskerier, ere de vigtigste. Fra den sidste af disse Fjorde gaar en Dal op i adskillige Miles Strækning, hvis yderste Deel er sparsomt beboet. Terrainen er meget bjergrigt, og især er paa Vestfiden af Dvænangersfjorden en Række af høie Fjeldtinder, DvænangersTinderne, der overstige 3000 Fods Høide, ligesom de opstaaede Fjeldskjelde paa Fjordens modsatte Side have udstrakte Sneflader, som danne Jisbræer. Der gives noget Jordbrug i Fjordene, især i Reisensfjord, forøvrigt er Fiskeriet Hovednæringsveien, hvorhos i Dvænangersfjord flere Kobbergruber ere i Drift. Præstegjeldet, som i det Civile udgjør Skjerve Thinglaug, har sex Handelssteder. De mærkeligste Gaarde ere:

Skjerve Præstegaard, en liden Gaard med Sognets Kirke, en i 1730 opført Korsbygning af Tømmer, samt med Handelssted, hvor tillige er Anløbssted for Dampskibene, Havnaas, 1 $\frac{1}{2}$ Bog (3 $\frac{1}{2}$ Dlr.), et paa Løgeen østenfor den større Arnø beliggende godt Brug, der er Hovedgaard for et Proprietærgods, hvorunder den største Deel af Præstegjeldet hører, og hvor tillige er Handelssted, Maurfund, en ubetydelig Gaard paa Syd siden af den bjergrige Raags, hvor der imidlertid er et vigtigt Handelssted og Anløbssted for Dampskibene, 12 Søuille nordenfor Tromsø, Alteidet og Balderen, der ere Handelssteder i Dvænangersfjorden, fra det første af hvilke

det en Mil lange Alt-Eid fører over til Langfjorden i Altens Præstegjeld, og yderst i Dværnanger-Fjorden er paa Den Skorpen et Kapel, der ligger $2\frac{1}{2}$ Mil indenfor Hovedkirken, i hvilket fire Gange om Aaret holdes Gudstjeneste.

Der næst kommer under Betragtning

B. Finmarken.

Dette Landskab ligger imellem 68 Grader 33 Minuter og 71 Grader 12 Minuters Brede, omgivet mod Nordvest, Nord og Ost af Fiskhavet, samt mod Sydost og Syd af russisk Lapmarken, med Senjen og Tromsø Fjogderi mod Sydvest. Arealen ansættes til 641 Kvadratmile, og efter Folketællingen af 1845 vare Indbyggerne, de herværende Kjøbstæders Folketal iberegnet, 12,737.

Finmarken er en tyndt beboet Fjeldegn, med en vildestig Kyststrækning og et ligeledes udstrakt Indland. I dette sidste er et Fjeldplateau af 1500 til 2000 Fods Høide, hvorpaa enkelte Fjeldgrupper hæve sig indtil 3000 Fod og derover. Herfra falder Landet, dog kun lidet betydeligt, imod Havet i Nord og Nordost, imedens forskellige nordenfra kommende Fjorde, saasom Porsangers-, Laxe- og Lana-Fjordene, heri gjøre dybe Indsnit, ligesom den østenfra kommende Varanger-Fjord trænger dybt ind i Landet, hvorved opstaaer adskillige Halvøer og større Landtunger, foruden flere betydelige Der i Finmarkens vestlige Deel. De største Fjeldhøider har man i Vest-Finmarken indenfor Porsangers-Fjordens Bund, saavelsom i de vestligere Kystegne, hvor flere Gletschere dannes, ligesom i Ost-Finmarken gives udstrakte Snefonder. Af Øerne ere følgende de vigtigste, nemlig den ud mod Havet i Finmarkens sydvestlige Deel liggende Soro, der er den største af Districtets Øer, og indenfor denne det bjergrige Seiland, nordenfor hvilken Ø er Dvaloen, og nordligst i Finmarken Magersøen. Af Halvøer eller Landtunger er den vestligste, som løber ud mellem Porsangers-Fjorden og Havet, og ender med Nordkap paa den udenfor liggende Magersø, større end nogen anden af de mange Landtunger i Nordlands og Finmarkens Amt, og i det østlige Finmarken mærkes den anseelige mellem Laxe- og Lana-Fjordene udgaaende Halvø, hvis yderste Spidse er Europas nordligste Fastlands-Spidse Nordkyn, hvorhos det store i Ost og Vest gaaende Varanger-Næs ligeledes i visse Henseender kan anses for en Halvø. Samtlige disse Halvøer ere imidlertid lidet beboede. Kysterne og Fjordene ere ellers Finmarkens egentlige beboede Egne, og hvor de større Fjorde tabe sig inde i Landet, finder man de meest til Beboelse flikkede Strækninger, samt paa flere Steder ret smukke Egne. I det udstrakte Indland har man tvende langt indgaaende Dale, nemlig Altens-Dal i Vest- og Lana-Dal i Ost-Finmarken, hvilke Dale gennemstrømmes af de for deres Lærefiferi berømte Altens- og Lana-Elve, og i begge disse Dales ydre Strækninger findes faste Beboere. For Øvrigt er Landets Indre, der imellem disse to Elve har en betydelig Udstrækning, overladt til omvandelende Rapper, da den Oprydning, hvorved flere af Senjens- og Tromsø Fjogderiets Dale i senere Aar have faaet Beboere, endnu ikke har stræket sig til Finmarken, naagtet ogsaa her paa flere Steder gives An-

en Havn og gammelt Handelssted i Bunden af en liden Fjord paa Østfiden af Larefjordens Udlob, med Annekirken, der indtil 1819 var Hovedkirke for Kjellefjords Præstegjeld, og ligger ni Mile fra Lebesby, Eljøtingberg, et Sted ud mod Havet nordenfor Kjellefjord, der forhen har været en anseelig Handelsplads, hvor tillige var Kirke, som endnu ved Udgangen af det syttende Aarhundrede var ved Magt, og Sværholt, en Handelsplads ved den nordligste Spids af det mellem Forsanger- og Lare-Fjordene udgaaende Land, Sværholt-Klubben kaldet, hvor ligeledes forhen har været Kirke, da Stedet den Tid havde mange Beboere.

6. **Næsfeby** Præstegjeld, der først er opstaaet i 1846, og bestaaer af toende Kirkesogne, nemlig Næsfeby Hovedsogn og Tana eller Tanen Annersogn, af hvilke Sogne indtil den anførte Tid Næsfeby var et Annersogn under Vadsø Præstegjeld, ligesom Tana Sogn under Lebesby Præstegjeld. Efter Folketællingen af 1845 var Folketallet 1590, saa at dette er det folkerigeste blandt Øst-Finmarkens Præstegjælde. Hovedsognet ligger paa begge Sider af Varanger-Fjorden, og Annersognet, der er langt folkerigere end Hovedsognet, men hvis Folketal er formindsket, ligesom dets Udstrækning indskrænket i 1846, indtager Strækningen paa begge Sider af Tana-Elven og Tana-Fjorden, inde i hvilken Fjord Digermulen er et omtrent 2000 Fod høit Fjeld yderst ude paa den mellem Tana- og Langfjordene udgaaende Landtunge, og ved hvilken Fjords Udlob paa Østfiden er det omtrent 850 Fod høie Fjorberg Tanahorn, ligesom til dette Sogn hører Kyften østenfor bemeldte Fjorberg indtil Vadsø Sogns Grændser.¹ Beboerne ere for en stor Deel Søfinner, og man nærer sig ved Fiskeri og Dvægavl, samt Larefangst i Tana Sogn. Hvert af Præstegjeldets Sogne udgjør et Thinglaug, og Annersognets Fjeldfinner henhøre under Polmaks Thinglaug. I dette Præstegjeld kan mærkes:

Næsfeby, et Strandsted henimod det Jnderste af Varanger-Fjorden, med 119 Beboere, lutter Lapper, og med Næsfeby Hovedkirke i en blid Egn, i hvilken tillige Sognepræsten har Døpæl, Karlehotten (eller Karlebunden), ligeledes et Strandsted paa Syd siden af Varanger-Fjordens Jnderste, med 117 Beboere i 24 Lappesfamilier, hvor der falder betydeligt Fiskeri, og hvor aarlig i Slutningen af November eller i December Maaned holdes et Marked i sex Dage, samt Mortensnæs, et vigtigt Handelssted i det Jndre af Varanger-Fjorden, alle i Hovedsognet, ligesom i Tanens Sogn Guldholmen, en Handelsplads paa en liden Ø i Tana-Elvens Munding, ved hvilken paa Fastlandet staaer Sognets Kirke, Seida, et af 14 Familier beboet Sted længere oppe i Dalen, hvorfra reises over Varanger-Fjeldet to Mile til Næsfe-Fjorden, som er en Sidesfjord i Varanger-Fjordens Jnderste, og Polmak, et af 7 Familier beboet Handelssted, 6 Mile

¹ Ifølge Kongl. Resol. af 31te Januar 1846 kan det ventes, at denne Kyftstrækning vil blive henlagt under Vadsø Sogn, ligesom ved samme Resolution en Stræktug af Tanens Sogn udenfor Høpsetet er henlagt under Kjellefjords Sogn.

Tilhold i den indre Deel af Landet, da Solysten synes i de ældste Lieder at have været lidet eller maaskee aldeles ikke beboet. Først ud i Middelalderen tiltraal Finmarkens fiskerige Fjorde og Strande sig Dymærksomhed, og dets Kyster bleve mere og mere beboede af Norffe fra Landets sydligere Egne; imidlertid hindredes Bebyggelsen for en Deel ved de hyppige Dverfsald af Røvere, hvilke man i det fjortende og femtende Aarhundrede var udsat for, hvorfor ogsaa to befæstede Borge her opførtes, nemlig Altenhuus i Vest-Finmarken og Vardshuus i Øst-Finmarken. Disse Dverfsald standsede dog efterhaanden, og man finder mod Slutningen af det firtende Aarhundrede, at det da til Norge heneregnede Finmarken havde 17 Kirker med 12 Præster, men den Maade, man fra Regjeringens Side behandlede den finmarkffe Handel paa, da denne var snart Bergensere og snart Andre monopoliseret, hindrede Landets Dymærksomst, og især var Finmarkens Forsatning i det attende Aarhundrede paa Grund heraf meget uheldig, indtil Handelen omsider fra 1ste Juni 1789 sigaved. Endnu var ogsaa i Midten af dette Aarhundrede Finmarkens Grændser saavel mod Sverige som mod Rusland ubestemte, hvilken Uvisheds-Tilstand ophørte med Hensyn til Sverige ved en med dette Rige i 1751 afluttet Tractat, hvorved Finmarkens Grændser mod Syd saavel som mod Øst udvidedes, men med Hensyn til Rusland forblev Forholdet ved det Gamle. I 1787 blev Finmarken med Senjen og Tromsø Fogderi forenet under eet Amt, der fik Navn af Finmarkens Amt, ligesom samme Aar bevilgedes tvende Kjøbstæder for Amtet.

I det nittende Aarhundrede satte Krigsaarene 1807 til 1814 Amtets Almue meget tilbage, og Finmarken havde i disse Aar flere fiendtlige Besøg af engelske Krigsskibe. Det var ogsaa en Følge af Krigsaarenes Næringsløshed og Nød, at Finmarkens Folkemængde under disse Aar aftog, thi i 1801 fandtes her 7702 men i 1825 itkun 7018 Indbyggere. I de senere Aar har imidlertid den offentlige Dymærksomhed mere end forhen været henvendt paa Finmarken. Man har ved flere Love og Foranstaltninger søgt at ophjælpe Amtets Næringsveie. Den Uvisshed, man var i angaaende Grændserne mod det gamle russiske Lapmarken, afgjordes endelig ved Conventionen af 14de Mai 1826, og en ny Kjøbstad oprettedes for Øst-Finmarken i 1833. Det maa ogsaa antages, at Sognepræst Stokfletts i en Række af Aar anvendte og af Regjeringen kraftigen understøttede Bestræbelser for det hidtil forsømte Finnefolks Dplysning og Civilisation ville have velgjørende Følger for Landet, da Finner eller Lapper udgjøre i det egentlige Finmarken noget mere end Halvdelen af Districtets Beboere; og vil man derhos ligesom i Nordlandene af Kirke- og Skolefondets tiltagende Formue kunne vente meget udrettet til Gavn for Finmarken. Flere hensigtsmæssige Jurisdictionens-Forandringer ere, især i geistlig Henseende, i den sidste Tid iværksatte, samt flere Kirker og Skoler i Amtets fjernere Egne oprettede. Folkemængden er ogsaa i de sidste Decennier freedet jævnt fremad, da Amtets Folketal, som i 1825 var 30,528, befandtes i 1835 at være 37,504 og i 1845 endog 43,938.